

hmotném sujetu, že život neobjímá jen přírodu, nýbrž i svět kulturních dojmů a uměleckých pocitů, a že básník vlastní si nejen přírodu, ale i celý svět knih, výtvarného umění, historie i legendy, fantazie i rozmaru; jsou tragédie imaginárních citů, z nichž prostý venkovan nerozuměl by joty, a jsou přece a mohou být bolestnější a strašlivější než prostá tragédie hladu nebo nevěry. Estétem může být někdo, kdo nezná nic z kultury velkoměsta a výtvarného umění a píše třeba folklor: estét není nic než starý *diletant*, člověk epigonský, žijící bez vlastní metody a bez vlastního cíle, slabého a kolísavého uměleckého charakteru; a naopak umělci, kteří jako Flaubert v „Herodiadě“, v „Sv. Juliánu Pohostinném“, v „Salambô“, v „Pokušení sv. Antonína“ žili v starých museích a ve sbírkách collectionneurů, jsou velící, původní básníci, charakterní při vši imaginárnosti. Ke světu přírody přistoupil modernímu člověku svět umění a knižné kultury a není o nic menší než svět první; zmocí jej umělecko není o nic snazší, naopak, a vzal-li básník svoji inspiraci, impuls, látku, sujet z musea, z knihy nebo z přírody, vše jedno; má právo, jak radil již Goethe, položit na ně ruku a říci: To zde jest nyní mé!

K poznámce p. Karáska ze Lvovic

v poslední „M. revui“ podotýkám, že jsem ve svém článku o díle pí Svobodové v „Čechische Revue“ zaujal kritické stanovisko i k hlavním pracím *Marných lásek*, k *Převéz, převéz, převozníčku* a k *Městu v růžích* — stanovisko protichůdné stanovisku jeho z dubnové „Mod. revue“.

Pokládám metodu p. Karáskovu, jakou odsoudil ku př. *Město v růžích*, za kriticky absurdní a velmi málo poctivou. *Město v růžích*, vidí každý, kdo je přečetl, jest *tragedií* estetismu: rekně hyne estetstvím jako nemocí a odsuzuje je výslovně jako nemoc a zlo. Ztotožňuje-li pan Karásek prostě rekně s autorkou, dopouští se nepěkného manévru, který jest na jiném poli běžný našim klerikálům nebo moralistickým quakerům. Píše-li autorka *tragedií* estetství, kreslí-li v ní figuru estetství propadlou, musí, rozumí se samo sebou, charakterisovati ji estetškými vášněmi, obklopiti ji estetškým okolím a prostředím, nadati jí přetřženou rafinovaností oka i vkusu.

Čeho se tu dopustil p. Karásek, jest tak poctivé, jako kdyby někdo ztotožnil Shakespeara s Othellem a vylál mu maniaků zářlivosti a churavých smyslníků.

A kdyby i autorka studovala obšírněji a samostatněji, traktátově třeba, svět výtvarného umění nebo uměleckého průmyslu — stejný rozpor nalezne se u největších romanopisců moderních, od Balzaca přes Flauberta ke Goncourtům a k Huysmansovi. Ti všichni svým rekům, mnohdy velmi primitivním, nepravděpodobně propůjčují *svoje* výtvarné passe a záliby (Balzac třeba svoji manii antikvářskou a sběratelskou!) nebo *svoje* malířské oko, oko svrchovaně rafinované a privilegované, vnímající odstíny, které unikají největší většině ostatního lidství.

Stejně nepoctivé jest ubíjení *Irémské zahrady* několika citáty o překrouceném smyslu.

1 - [Viz Duše a dílo, 5. vyd., str. 157—162.]

Pan Karásek najde-li někde slovo luxus, přestane myslet a spílá hned proců. Ale „vydání luxusové“ (básně, tištěné na japonském papíře), jest prostý terminus technicus (édition de luxe)! A obraz sám jest rozkošný. — Kde vidí určitý počet, cifru nebo technický termín, tam přestává p. Karáskovi poesie. Jemu jako početným pseudoidealistickým estetickým německým z Anno Domini jest poesie jen v krásných a neurčitých slovech a pojmech jako noc, hvězdy, mysterium, extase, prokletí, propast atd. Nová varianta staré ctihodné zákrejsového!

Pan Karásek nechce vycítit ani *hořkou ironii* z toho, přijímá-li rekně vyrovnání se životem „na dvacet procent“, a že jest to vysloveno *věcně*, psychologické situaci přiměřeně.

Pan Karásek spílá svojí aristokratickou noblesou autorce „zbohatých pekařek“ za větu: „Polévala své šaty celými *osmizlatovými* flakony parfumu od Pinauda.“ Zde dopustil se p. Karásek čehosi, na co jest každé slovo slabé: *zfalšoval proslé smysl textu!* Pokud vím z četby, jde o hořčičku Fedorku, lehkomyšlné, marnotratné a marnivě stvořeníčko. Jak má autorka tyto vlastnosti konkrétně podat, ne-li tak, jak to učinila? Její věta jest *pouhý doklad* charakteru — docela *věcně konstatování*, bez stínu jakékoli pózy. Zatím p. Karásek líčí věc, jako by autorka se *chlubila*, že má figuru tak bohatou, že může utratit v mžiku osm zlatých. („Neslyšíte přímo, jak těch osm zlatek *chlubně* chřestí,“ píše podvodně p. Karásek.)

Takovouto metodou ubíjí a zesměšňuje kdeco, a třeba hned p. Karáska, jeho beletrii z téhož čísla Mod. revue.

Vybírám také náhodně.

„V tomto svazku, v *deskách* ze *žlutého hedvábného damašku*, *pošitého barevnou nádhrou stylisovaných pávů*, jemná hudba rytmických vět vyprávěla o *rêveritech výjimečné duše*, žijící v neskutečnu atd.“

Pan Karásek prezentuje nám deník jakési neobyčejně vzácné, výjimečné démonické duše, a první, u čeho se zastaví, jsou — desky, které nám popíše s provostvím zbohatlých uzenářů; hedvábný damašek, stylisování pávi — ale to jest estetství obchodních commis. Ať jsou desky pošity třeba tasemnicemi, co jest nám po tom, obsah chceme, *duši*, *zpověď duše*, a žádný knihařský umělecký průmysl z Rudolfinské vánoční výstavy. Atd. atd. Pan Karásek, doufám, již chápe?

„Rêverie výjimečné duše.“ Rêverie duše! Ale tak vyjadřují se dnes již jen sextáni v památnících nebo sláčinky z pensionátu, které hrají třetí rok na pianě.

„Bylo to, jako by Manfred denně *zhlížel* svou *existenci* v nějakém záračném *zrcadle* z *chrysolitu* a pak popisoval *dojmy*, oblité tajemným světlem, *prosáklé exkvisitním přepychem*.“

Jaké hlušné antikvaření, jaký snobismus: zrcadlo z chrysolitu! *Prosáklé exkvisitním přepychem* — ale tak vyjadřují se dnes již jen oslnění lokálkáři, kteří popisují nějaké soirée na „Zvonaře“. A celá věta jaký procovský galimatiáš, který látá cizí si světy, svět duchové mystiky se salonním čalounictvím v hybridní nestvůru!

A na následující stránce jest hned vybrakována celá kulturní a umělecká historie renesanční, paradují tu Cesarové Borgiové, Ezzelinové, Galeazzové a j. a j. a všecko, aby se charakterisoval nějaký p. Manfred. Ale charakterisuje se tím skutečně? A není to procovská bezúčelná dekorace, všichni ti mrtví condottierové?

„Markýza de Brinvilliers neuložila vic záhady do svého podivuhodného jedu, jenž převyšil slávu Aquy Toffany Borgiù, než Manfred v slova, přetvořující v mém nitru všechno, co mi se dosud zdálo podstatou bytí.“ Jakkp, nechtěl by nám p. Karásek místo toho všeho kulturně historického haraburdí opsati z toho mysteriosního deníku jen *dvě nebo tři autentické věty*, abychom mohli zakusit na svém ubohém rozumu jejich zázračnost? Ale pan Karásek ne a ne — ani slovíčko nám z něho nepoví, šelma lišácká. Jest pohodlnější kramařit se v kulturní historii, než sestrojiti prostě účelný monolog nebo přímou řeč!

Tak by to dopadlo s p. Karáskem, kdyby se šlo na něho jeho vlastní metodou — a ne, ne jeho metodou: *slušnější* metodou, než jakou on šel na „Zahradu Irémskou“, poněvadž nebylo třeba nikde falšovat kontextu.

Je-li dnes kdo, kdo by měl choditi opatrně kolem slov jako estétství, snobismus atd., jest to p. Karásek; inspirace jeho prací jest knižní, kulturní, umělá. Taktó vypadá p. Karásek jako onen příslovečný zloděj, který, aby se zachránil, ukazuje na kohosi druhého a křičí: Chyťte ho! Kritika páně Karáskova byla by jen směšna, nebýt této perfidnosti, tohoto pokrytectví. Místo co má jako vzdělaný literát mužně čelit hloupé a bezduché frázi o estétství, kterou se oháněla u nás vždycky — byť jinými slovy — pohodlnost a nechť k hlubší a jemnější umělecké práci, p. Karásek rozmnožuje zmatek, kalí vodu, vyje s vlky. Odporné divadlo!

Jana Nerudy spisy kritické: svazek I: Divadlo — J. S. Machara Próza z r. 1904—05 a souborné vydání jeho feuilletonů — Kniha debutantova: Jiřího Mahena „Plamínky“ — Deník Viktora Dyka čili Veliká duše mladého českého literáta

Nerudovo dílo počalo vycházeti v novém úplnějším a doufejme i správnějším a přesnějším vydání, než bylo vydání první, které — váhám napsati slovo: obstaral (tak málo starosti bylo v jeho trestuhodné nedbalosti) p. Ignát Herrmann, in theoria vděčný a oficielní zák mistrův, in praxi nepietní a nešetrný kazitel mistrova díla a jména chatrnými, neúplnými a bezduchými přetisky jeho knih. In theoria — a in praxi! Ano, bez tohoto rozpoltěného dualismu neobešlo se ani vydání díla Nerudova, jako se neobejde žádný český čin i přečin! Jest tak charakter[isti]cky český tento dualism: ta farizejská theatrálnost, která se dovede na jevišti a na náměstí zaklínat stokrát denně: Pane, pane — a přitom nemá v srdci a v duchu ani tisícinu té piety, kterou dnes musí míti kterýkoli průměrný filolog, jenž chce se ctí vydati dílo autora cizího jazyka, cizího národa, cizí doby, třicetiletí nebo staletí v cizí zemi!

Nerudovo dílo počalo vycházeti nyní ve dvojí paralelné řadě: první řada obejmje dílo beletristické a její redakce svěřena jest zase p. Ignátovi Herrmannovi, což dává právo obávati se nehoršího; druhá řada slibuje přiněsti kritické dílo mistrova a pořádá ji p. Ladislav Quis. Volba tohoto redaktora jest šťastná. Pan

Quis vydal slušně Havlíčka¹, doufejme, že nepodlehne ani pod tímto úkolem. Vydání Quisova nejsou, jak se u nás leckde myslí, vydání *kritická*; k tomu schází jim mnoho neprominutelných podmínek. Nejsou to vydání pořízená s tím kritickým aparátem filologickým a historickým, jak jej známe z některých vzorných edicí klasiků německých, francouzských nebo anglických, z vydání monumentálních, která jsou určena pro vědeckou práci literárně historickou a usnadňují jí tak znamenitě, vydání, v kterých nemůžeš probírat se ani jako laik, aby se na tebe nehrnulo přímo poznání za poznáním, vědomost za vědomostí již skoro z typografické a technické úpravy takového rozkošného tisku. Tedy: kritickými edicemi edice Quisovy nejsou. Ale jsou to slušné, čestné edice pro průměrného čtenáře, edice pořizované se zřejmou láskou a úctou k autorovi, a proto patrný pokrok proti posavadní vydavatelské práci naší, proti té hříšné nedbalosti a bezduché nešetřivosti, s nímiž spravovali posud naši otcové dědictví několika drahých jmen českých.

Pročetl jsem první svazek Nerudových spisů kritických, věnovaný divadlu, ale, mluveno upřímně, nadšen jsem z něho nebyl. Naopak: tíseň a stesk padal na mne z každé skoro stránky. Jest ve svazku několik míst, která spíš napovídají, než ukazují Nerudu jako opravdového *myslitele* o umění, ale těch míst jest tak málo! Zavalují je výklady o literární a umělecké abecedě, činěné literárním dětem, obsírné hovory o věcech významu čistě lokálního, z nichž vyprechal dávno všecken zájem a všechna vůně. Ne že by nebyl Neruda kritický talent. Byl — ale byl dušen malostí obzoru, malicherností poměrů, žalostně rudimentérním stavem českého obecnstva i českého umění, kde pořád musilo se dokazovat, co bylo jinde v té době již samozřejmé. Nikde skoro principiálnějšího a vyššího hlediska — Neruda jako by se bál mysliti na vlastní vrub a pro sebe, jako by se bál zaujmouti pevné stanovisko k hodnotám mimo den a chvíli. Vychovává stále literární děti, učí, bojuje za věci samozřejmé, které jsou pouhými *podmínkami* umění: jest to vcelku žurnalistika lepšího jádra. Podivná věc: Neruda, který v lyrice opravdu rozšířil český obzor v obzor evropský, zde dává se dobrovolně uzavíratí úzkými českými poměry. Nenaleznete ani slova — míním kriticky principiálního slova — o největších cizích soudobých dramatických básnících, kteří nesli v tu chvíli na svých bedrech rozvoj a osud dramatické poesie! Ani slova o Hebblovi ku příkladu. Ani slova o Grillparzerovi. Ani slova o Augierovi nebo o Dumasovi synovi.

Také k domácí produkci nemá Neruda principového postavení, pevných a rozhodných kriterií ideových. Jest ovšem pravda, že tehdejší produkce byla málo rozlišená posud — ale není kritik člověkem, který předvidá, uhaduje intuicí zárodky příští diferenciace?

Pan vydavatel narazil v úvodě na slovo: *Lessingova Hamburská dramaturgie*. Z toho slova a pojmu bude třeba slevit daleko, daleko víc, než se pan Quis domnívá a než tuší a než by asi připustil. Bojím se, že tolik, až by slovo a termín ten staly se bezpředmětné a bezúčelné — prázdná dekorace a literární fráze.

A přitom Nerudův kritický talent probleskuje zvláště na počátku jeho referentské dráhy sem tam zcela jasně (později hasne a hyne, jako vůbec se otupuje prvotní zdravá, přísná, trestající a kárající láska Nerudova k národu a zvrhuje

1 - [Viz Kritické projevy 3, str. 521 a n.]